

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Dialecticæ

Dieterich, Conrad

Giessæ Hessorum, 1611

III. Qualitas

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56580](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56580)

alii habent minores & pauciores branchias, alii majores & plures, sed non differunt branchia secundum magis & minus. Omnes enim suo quoque loco usum suum præstant, sive majores, sive minores.]

IV. Quantitati propriè competit dici æqualem vel inæqualem, parem vel imparem.

[Qualitates nonnunquam etiam æquales vel inæquales dicuntur, ut calor dicitur nonnunquam major vel minor. Verum non absolutè & per se, sed respectu quantitatis, propter sc. æqualem partium calidarum vel inæqualem cohesionem, non quâ calor est vel qualitas. Itaque ἰσότης propriè est Quantitatis, ὁμοιότης Qualitatis.]

III. QUALITAS ποίον.

Prædicamentum Qualitatis, est dispositio Qualitatis per sua genera & species.

Qualitas est secundum quam res dicuntur Quales.

Philippo Qualitas est forma (accidentalis) per quam substantia est efficax, seu qua movet sensus.

Species Qualitatis sunt quatuor. 1. Habitus. 2. Potentia naturalis. 3. Affectus 4. Figura.

Habitus est qualitas crebris actionibus in homine comparata, qua idoneus redditur ad operationes illas, quas per solam naturam præstare nequit.

[Accipitur variè. 1. pro omni eo quod habetur, ita & privatio est habitus. 2. opponitur privationi. 3. pro vestitu. 4. pro aptitudine, sive ut Barbari loquuntur, idoneitate ad rem aliquam administrandam. 5. strictè pro certa qualitatis specie, qua acceptio hujus loci propria.]

Estque vel inchoatus, vel perfectus.

Inchoatus est, qui ad perfectum disponit.
Unde & Dispositio Græcè *ἄρσις*, voce strictius hoc loco accepta, dicitur.

Perfectus, qui complementum suum adeptus est.

[Conveniunt Dispositio & habitus perfectus in hoc. 1. quod uterq; est rationalium tantum, certis tamen gradibus 2. ad utrumq; naturalis quæpiam inclinatio ex temperamenti & indolis bonitate proveniens requiritur. 3. Fidelis informatio. 4. Laboris sedulitas. Ardens divini auxilii imploratio. Differunt in hoc, quod dispositio 1. facile amittitur, nec 2. usq; adeo faciles in operando nos reddit. Perfectus vero habitus. 1. difficulter amittitur. 2. faciles & constantes in operando reddit.]

Vicissim pro ratione Subjecti. Habitus alius est corporis, alius animæ.

Habitus corporis est, qui à corpore comparatur, in eodemq; residet. Sic *Palearica, Saltatoria, jaculatoria, velocitas, robur, lucta, aliaq; corporis exercitia habitus sunt corporis.*

[Comparatur autem à corpore, vel corporis aliqua parte, ut actum aliquem promptius expeditiusq; per agendum disponat. Et Habitus nunquam otiosus est, sed naturâ suâ subjecto similes, & operationes tales, quales fuere ista, ex quibus genitus est, producit. Sunt autem habitus hi corporis, non ratione cognitionis, hujus enim respectu ars saltandi, jaculandi, scribendi, &c. sunt in animo, sed ratione agilitatis, velocitatis, naturalis dispositionis & exercitiorum.]

Habitus animi est, qui ab animo comparatur, in eodemq; residet.

Estq; pro diversitate potentiarum duplex: alius est habitus intellectus: ut *Intellectus, scientia, sapientia, Prudentia, Ars, fides.*

Alius

Alius voluntatis : Isq; vel bonus est , ut virtus ; vel malus ; ut vitia.

[Multa Philippus hic tradit de Notitiis earumq; distributione : Quod alia sit certa , alia incerta : alia suæ objecti simplicis , ut recordatio Caroli Imp. alia notitia propositionum , quibus assentimur vel non assentimur , cuius species facit notitiam principiorum , scientiam , artem , prudentiam , fidem , &c. Quas simul una cum aliis quibusdam virtutibus definit. Verum Habitus isti intellectivi & voluntarii proprie concernunt Ethicam. Hic tantum summa eorundem genera & distributiones breviter annotasse , pleniore declaratione in propriam eorundem sedem relegatâ , nobis sufficiat. Alii hic etiam distinguunt inter habitum infusum , qui singulari gratia à Deo homini confertur : & acquisitum , qui ex sepius iteratis aut certe paucis bene validis actionibus comparatur. Sed quis hic enucleatè potest tradere omnia?]

II. Qualitatis species est δυνάμις φυσική , Naturalis potentia : καὶ ἀδυναμία & impotentia :

Potentia naturalis , est qualitas propensionis naturæ ad aliquid : Sen , ut Philippus definit : Potentiæ naturales nihil aliud sunt , quàm vires non accersitæ , aut arte in substantias transfusæ , sed in eis natæ , ut sint causæ certarum actionum , ut potentia sentiendi , videndi : potentia motiva in nervis : in magnete trahendi ferrum .

[Potentia dividitur ab aliis in primam , quæ statim ebullit è forma Subjecti : & secundam , quæ ex certa organi ac temperamenti constitutione dependet. Potentia prima est invariabilis , nec quamdiu subjectum permanserit , unquam deponetur : ut potentia sentiendi , videndi. Potentia secunda est variabilis : Acutius enim videt oculus juvenilis quàm senilis. In genere hic observa , Potentia vel aptitudinis actum non

non esse in quolibet individuo necessarium. Non enim quod aptum videri natum est, semper actu videtur.]

Naturalis impotentia est qualitas ad patendum aliquid affecta, ut, cum homines sunt agri & impotentes ad resistendum noxiis & adversis. Hæc de Potentia.

III. Qualitatis species est πάθος, καὶ παθητικὴ ποιότης, Affectus, passio, seu passibilis qualitas.

Estque qualitas hæc patibilis vel Afficiens: quæ in facultate percipiente passionem efficit: ut lux, color, sapor, sonus, calidum, frigidum.

Huc pertinent objecta sensuum.

Vel Affecta, quæ ex effectioibus afficientis existit, ut ira, dolor, letitia, spes, metus, tristitia.

[Huc pertinent Affectus. Dicta sunt hæc Qualitates passibiles, siue rectius patibiles, non ratione subjecti, quod subiectum ab eis aliquid patitur, sed quia in sensibus apta nature sunt passionem aliquam efficere. Quæ porro sit ratio Qualitatum primarum & secundarum, pete ex Physicis. Quæ Affectuum, discite partim ex Physicis, partim ex Ethicis.]

IV. Qualitatis species est Forma seu figura, μορφή καὶ σχῆμα.

Figura est qualitas, ex certâ partium conformatione siue configuratione extrinseca existens.

Melanchth. propriè est modus aut positus quantum: ut, circulus, triangulum, quadrangulum.

[Duo hic nota: Pro diversa consideratione 1. Eandem qualitatem dici & figuram & formam (externam, accidentalem) Forma dicitur propter colorum ac lucis contemperationem, quæ facit ut sub aspectum cadat. Figura verò propter lineamentum, configurationem, situmque partium. II. Figu-

ram referri, 1. ad Predicamentum Quantitatis, quatenus circulus est superficies plana, rotunda, triangulum, quadrangulum, &c. 2. Ad Qualitatis, quatenus corporis superficiem determinat. 3. Ad Relationis, respectu configurationis. Est autem Figura alia Nativa, qua naturaliter corpori inest, ut, figura arboris, lapidis, ligni, alia Mechanica, qua corpori ab artifice imprimitur, ut forma mensæ, vestis, ab artifice ligno & panno indita.] Qualitatis seqq. sunt CANONES.

I. Qualitas ex omnibus accidentibus maximè incurrit in sensum.

Qualitates maximè sunt conspicuæ. Si enim substantia frigore, calore, colore, humiditate, sono, &c. vestita non essent, omni penè scientiâ destitueremur, 1. post. c. 15.

II. Contrarietas propria est Qualitatum.

Ut caliditas est contraria frigiditati, virtus vitio, scientia ignorantia.

[Intellige I. de contrarietate $\kappa\omega\epsilon\lambda\omega\tau\acute{\alpha}\tau\eta$, maximè proprie sic dicta. Nam quatenus generalem oppositionem designat, Substantiis quoq; tribuitur. 2. De qualitatibus que sunt sub eodem genere. Caliditas enim non pugnat cum colore, aut luce; sed cum sola frigiditate.]

III. Qualitates recipiunt gradus; seu: magis & minus; intensionem & remissionem.

Ut calor in eodem corpore aliàs major est, aliàs minor: in eodem homine amor aliàs ardentior, aliàs remissior. Fides in alio est major, in alio minor.

[Intellige, concretivè, non abstractivè, hoc est, ratione $\acute{\upsilon}\nu\alpha\gamma\acute{\epsilon}\gamma\omega\varsigma$ seu singularis inhesionis, in hoc vel illo subjecto, hoc vel illo modo disposito. Major enim est calor in ferro ignito, minor in stipula. Non verò ratione essentia sive definitionis, qua qualitates formaliter considerantur citra respectum subjecti. Ita enim calor in meo corpore, non est minus calor, quam calor qui est in tuo corpore: & fides imbecillis non est minus fides, quam fides magna.]

IV. Qualitatum (maximè) propria est similitudo & dissimilitudo. Itaq; Ex Qualitatibus res propriissimè dicuntur similes & dissimiles.

[Qualitas enim propriiss. subjectum est similem & dissimilem. Sicut Quantitas parium & imparium, equalium & inaequalium. De quibus plura infra in comparatis.]

IV. RELATIO, $\omega\epsilon\sigma\varsigma\ \pi$.

Prædicamentum Relationis est dispositio Relationis per sua genera & species.

Relatio est mutus rerum inter se respectus.

Relata verò sunt, quæ ad se mutuò referuntur. Vnde dicuntur $\tau\acute{o}\ \omega\epsilon\sigma\varsigma\ \pi$.

[Philippus distinguit initio inter nomina Absoluta & Relata. Absoluta res certas significant, quæ sine collatione cogitari & percipi possunt. Talia sunt nomina significantia substantias, quantitates, aut qualitates. Relata, quæ sine collatione sive applicatione alterius percipi non possunt. Ideò dicit: Relationes aut applicationes esse rerum, aut ordinationes, aut collationes: ut paternitas est ordo ejus qui genuit, ad genitum.]

Verfatur autem omnis Relatio inter duo: Fundamentum nimirum & Terminum.

Fundamentum est res, à qua relatio oritur.

Terminus est res ad quam ordinata est Relatio.

Relatio inter hæc est ipsa applicatio seu ordo fundamenti ad terminum.

Vt Persona que genuit (pater) est fundamentum, per-
sona